

ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ ХУДОЖНЬОГО ПРОФІЛЮ НА ОСНОВІ ДУХОВНО-МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ

У статті теоретично обґрунтовано підходи до формування особистості майбутнього фахівця в ПТНЗ художнього профілю на основі утвердження духовно-моральних цінностей, цінностей культури і мистецтва: декоративно-вжиткового, образотворчого.

Ключові слова: *духовно-моральні цінності, художня культура, творча особистість, культурологія освіти.*

В статье теоретически обоснованы подходы к формированию личности будущего специалиста в ПТУЗ художественного профиля на основе утверждения духовно-нравственных ценностей, ценностей культуры и искусства: декоративно-прикладного, изобразительного.

Ключевые слова: *духовно-нравственные ценности, художественная культура, творческая личность, культурология образования.*

In article approaches to person formation of the future expert in professional technical educational institution of an art profile are theoretically proved. A formation bases are the statement spiritually moral values, values of culture and art: decoratively common, graphic.

Keywords: *spiritually moral values, art culture, the creative person, formation cultural science.*

В умовах сучасних глобалізаційних та інтеграційних процесів, розвитку високотехнологічного виробництва зростають вимоги до професіоналізму та вихованості особистості майбутнього фахівця. За цих умов особливої актуальності набуває гуманістична спрямованість професійної освіти на основі утвердження духовно-моральних цінностей, цінностей культури, народного мистецтва тощо.

З точки зору акмеології поняття культура означає досягнутий людством рівень розвитку і фонд кращих результатів цього розвитку, опредмечений у формах мистецтва, науки, техніки, що стає умовою подальшого розвитку поколінь, суспільств [1, с. 50]. У більш вузькому розумінні – це присвоєння особистістю, спільнотою досягнень суспільства, людства, професійної культури, а також здатність до оптимальної реалізації своїх професійних знань, умінь і навичок у діяльності, професійне самовизначення і самореалізація.

За визначенням Ю. Осокіна, культура – це система, що складається і функціонує у взаємодії об'єктивної та суб'єктивної форм; раціональної і емоційно-почуттєвої її складових; культурно-інноваційних механізмів і властивих культурі способів забезпечення собі-тотожності; процесів

виробництва, розповсюдження (трансляції) і "присвоєння" культурних цінностей [11, с. 213]. Складність реалізації системного підходу полягає насамперед у тому, що і культура в цілому, і самі по собі окремі її компоненти (мистецтво, етика, релігія, міфологія, технологічна культура тощо) являють собою системи високого порядку. У зв'язку з цим одним із важливих завдань системного підходу є вироблення загальномоделного, системно-цілісного визначення феномена культури, а всі інші трактування були б частковими положеннями цього визначення [11, с. 213].

Поняття культура не тільки поступово збагачувалось у своєму змісті, а цей зміст змінювався залежно від того, як сприймалися факти і явища культурного життя. Актуальною в цьому сенсі є культурологічна концепція відомого культуролога й соціолога ХІХ ст. М. Данилевського, який заперечував європоцентризм, ідею "загальнолюдської культури". Ґрунтуючись на етнографічних матеріалах і результатах вивчення особливостей ремесел, культури й політики різних цивілізацій, М. Данилевський дійшов висновку щодо історичної перспективи й майбутнього для слов'янського культурно-історичного типу. Важливим для нашого дослідження є обґрунтовані філософом концептуальні положення щодо наступності культур і циклічності розвитку культур, які збагатили світову культурологічну теорію [12, с. 49].

Подальшого розвитку ці положення набувають у працях К. Леонтьєва. Як і М. Данилевський, він вважав, що майбутнє світової культури пов'язане з розвитком слов'янської культури, яка зберегла високий духовний потенціал і здатність до саморозвитку і самовдосконалення. Особливістю концепції культури М. Бердяєва є прилучення людини до вічних істин на основі релігії. На його думку, культура символічна за своєю природою, має сакральне й артистичне підґрунтя, забезпечує зв'язок з минулим, заснована на принципах, наступності й спадщини культурних цінностей. Філософ вважав, що культура означає обробку матеріалу актом духу, перемогу форми над матерією [24]. На відміну від попередників, М. Бердяєв у своїй концепції обґрунтував положення щодо оновлення і розвитку європейської культури у майбутньому.

Не менш цікавою є культурологічна концепція І. Ільїна, який як і М. Бердяєв, вважав, що основу культури становлять духовність, релігійність, віра, дух християнства. Саме тому проблему кризи культури цей вчений визначає, як результат втрати віри в Христа, розумового і морального виродження людини, виникнення соціального типу особистості, яка живе лише інстинктами, а найголовніше – виникнення агресивного безрелігійного і безбожного мистецтва. В мистецтві, на думку І. Ільїна, відпадає "третій вимір" – художності, священності, предметності; двовимірна душа створює двовимірне, безбожне мистецтво і сама стає його жертвою [24, с. 463].

Особливість культурологічної концепції П. Сорокіна полягає в тому, що основою і фундаментом будь-якої культури він визначає цінність. Через цінності, на його думку, "виявляються сховані від прямого спостереження культурні якості феноменів" [24, с. 468]. П. Сорокін обґрунтовував почуттєву природу культури, а також почуттєву реалістичну, натуралістичну й ілюзорну природу мистецтва. Художник, який сповідує принципи почуттєвого мистецтва, прагне краще створити на полотні ілюзію тривимірного простору за допомогою перспективи, використання світлотіні, інших художніх прийомів.

До переваг культурологічної концепції П. Сорокіна, на наш погляд, належить нерозривний зв'язок культури і гуманізму: якщо для цивілізації не характерне духовне вдосконалення, самореалізація людей як мислячих і чуттєвих особистостей, то вона обділена культурою в повному розумінні цього слова [24].

Культура є системою людської діяльності з усіма її видами, формами, процесами та артефактами. Відомий дослідник цього феномена М. Каган вважає, що культуру важливо розглядати з позиції трьох модальностей: людської, в якій вона представлена як культурний потенціал людини, що виступає як творець культури та її творчості; процесуально-діяльнісної, в якій культура виступає як способи людської діяльності, опрідечення, розпрідечення і спілкування людей, учасників обох процесів; предметної, тобто – багатоманітності матеріальних, духовних і художніх творів, що утворюють "другу природу" (створиться із первинної природи) [8, с. 9–10]. У такій тривимірності культура функціонує і розвивається як цілісна система. Суть концепції культури М. Кагана полягає в тому, що культура є феноменом і включає в себе як те, що людина створює, так і те, як вона створює. Тобто, культура є не тільки продуктом людської діяльності, а й самим процесом, в результаті якого відбувається перетворення світу і одночасно перетворення самої людини. Крім того, як стверджує вчений, культура є продуктом діяльності суспільства, а отже, вона може існувати в різних формах. На основі цього М. Каган класифікував культуру на матеріальну, духовну і художню. Зокрема художня культура, на його думку, інтерпретується як особлива галузь культури, що утворилася завдяки концентрації навколо мистецтва ряду пов'язаних з ним форм діяльності – художньої творчості, художнього сприйняття, художньої критики тощо [24, с. 505].

Зазначимо, що поряд із терміном "культура" останнім часом теоретики культури, соціологи, соціальні психологи, мистецтвознавці, етнографи використовують поняття "субкультура". Субкультура, як методологічна категорія, дає змогу вирізнити соціально прийнятні форми соціально-культурної диференціації. Вона є видовим поняттям, похідним від родового "культура" і означає культурну спільність з деякими особливими рисами та ознаками, виділеними з тієї чи іншої культури. Поряд з цим субкультура розглядається як особлива сфера культури, цілісне і незалежне утворення в середині панівної культури; вирізняється власним ціннісним устроєм, звичаями, нормами [196, с. 236]. Культури різних епох демонструють значний спектр субкультурних феноменів. Цього не була позбавлена і народна культура, яка завжди вирізнялася величезною кількістю субкультурних феноменів. З огляду на це важливо, щоб майбутні майстри декоративно-вжиткової творчості долучалися до аналізу існуючих субкультур в широкому соціокультурному контексті.

У зв'язку з цим актуальним є застереження В. Кременя щодо впливу глобалізаційних процесів на культуру, які зумовлюють необхідність переосмислення природи і внутрішньої сутності глобалізму, розуміння його як всезагального культурного явища, що досягається шляхом висвітлення культурної сутності сучасних техніко-технологічних процесів, як протистояння двох різнопланових, різномасштабних культур – наднаціональної і національної. Такий підхід підтверджує інший погляд розуміння сутності

глобалізму як нової універсальної культури тисячоліття [10, с. 191]. Отже, як етнічне може стати національним тільки на рівні культури, якщо виявиться співмірним з усіма іншими загальнолюдськими цінностями, так і глобальне може стати життєвою реальністю, якщо буде перевірене культурним кодом, тобто духовністю, котра не існує поза національним. Для самозбереження культура зацікавлена в людині духовній, бо тільки вона може виявити турботу про збереження нації і мови, Вітчизни як духовного джерела-реальності, традицій, історії шляху, "душі" своєї країни [10].

Під культурою розуміють також і рівень освіченості, і вихованості людини, і рівень оволодіння якоюсь галуззю знань або діяльності (культура виробництва, культура праці, культура мови, правова, моральна, естетична культура, культура побуту тощо). З огляду на це важливим завданням освіти, як зазначав С. Гессен, є прилучення людини до культурних цінностей науки, мистецтва, моралі, права, господарства, тобто перетворення природної людини в культурну [4, с. 36].

Розглядаючи освіту в контексті культури, наголошує І. Зязюн, необхідно уточнити те особливе, що характеризує специфіку культури, яка виявляється в діяльності людини, в характеристиці її особистості, що в одному випадку народжує цінності, особистісні смисли, почуття – культуру, в іншому – "дещо інше" – акти технічного відтворення, форми соціальності, під якими прийнято розуміти вияви цивілізації [6, с. 41–42]. За цих умов набуває актуальності культурна парадигма освіти, і зокрема професійно-художньої освіти, яка сприяє визначенню і реалізації культурних основ педагогічної діяльності, використанню нових ціннісних орієнтацій, творчих ідей в процесі організації підготовки майбутніх фахівців художнього профілю.

На відміну від традиційного підходу до організації освітнього процесу у ПТНЗ художнього профілю, згідно з культурологічним підходом, зміст і форми сучасної професійно-художньої освіти доцільно спрямовувати на активне і творче оволодіння особистістю базовими культурними цінностями, народними традиціями; культурними формами взаємодії, співробітництва, способами і методами художньої діяльності, що ґрунтуються на колективному й особистісному культурному досвіді, стилі діяльності тощо.

Ціннісно-культурна ситуація соціуму, як зазначає І. Зязюн, вимагає від особистості професіонала значних резервів володіння собою та саморегуляції, зокрема самостійної ефективності як важливого фактора професійного розвитку. Водночас вчений надає важливого значення таким психологічним базовим характеристикам професіонала, як особистісна спрямованість, поведінкова гнучкість, професійна компетентність, що дають йому змогу зреалізувати особливо ціннісні еталони життєтворчості [7, с. 135].

Отже, культуру треба розуміти як процес творчої діяльності, в результаті якої накопичений людством досвід опредмечується в речах, витворах мистецтва і передається від покоління до покоління у вигляді цінностей, знань, умінь тощо. У зв'язку з цим важливою є діяльність діячів культури художників, педагогів у реалізації таких важливих функцій культури, як соціальна (людинотворча), пізнавальна, освітня, інформаційна, комунікативна, організаційна, регулятивна, оцінна (аксіологічна), спонукально-мотиваційна, розважальна, виховна, світоглядна, інтегративна, акумулятивна тощо. Такий

підхід поділяє і сучасний культуролог О. Шевнюк, яка обґрунтувала такі функції культури, як соціально-атрибутивна, діяльнісна, аксіологічна, інформаційно-знакова, діалогова, системно-філософська [23, с. 6].

Інші функції культури виокремлює А. Могильний, які взаємодоповнюють одна одну і є складовими найголовнішою, найвизначальнішою людинотворчою функцією, зокрема функцію нагромадження і збереження соціальних цінностей, функцію виробництва та розповсюдження цінностей, функцію вдосконалення й розвитку засобів і способів творчої діяльності та підвищення ефективності дії культури тощо [14, с. 38].

Безперечно, процес оволодіння фахівцями художнього профілю цінностями світової і вітчизняної культури, їх перетворення на особистісні цінності, глибоке розуміння внутрішніх смислів творів культури, їх образів, форм, стилю ґрунтується на сформованій у них естетичній культурі, зокрема здатності розпізнавати й емоційно сприймати все, що їх оточує, керуватися виробленими культурою естетичними цінностями, предметно втілювати естетичні ідеали, смаки, погляди в професійно-художній діяльності. Естетична культура забезпечує здатність і вміння людей відчувати свою єдність зі світом, змістовно пережити й ціннісно відобразити повноту та всебічність цих відносин [11, с. 401]. Вона спрямована на формування цілісності, комплексності і якості естетичного ставлення до світу, до людей. Саме тому діяльність фахівців художнього профілю має ґрунтуватися на сформованому в них естетичному ставленні до навколишнього середовища, надбань духовної культури суспільства, що виявляється в естетичному сприйманні та оцінюванні результатів цієї діяльності. Важливим у подальшому розвитку естетичної культури особистості є підвищення рівня мотивації творчості, зокрема створення творів за власним задумом, самостійного оволодіння культурологічними знаннями, технічними прийомами виготовлення й оздоблення художніх виробів.

Ми поділяємо положення, обґрунтоване А. Комаровою, що важливою умовою формування естетичної культури фахівців є виховання здібностей до естетичної діяльності на основі спеціальних професійних знань, навичок; виховання таких здібностей, в яких виявляються притаманні всім видам людської діяльності якості особистості, психологічні властивості: активно-творча уява, фантазія, пам'ять, увага, здатність до асоціативного мислення, воля, працелюбство, естетичне переживання і судження [9, с. 24]. У цьому аспекті цінною є думка Л. Масол, що мета художньо естетичного виховання учнівської молоді полягає у тому, щоб у процесі практичної художньо-творчої діяльності формувати особистісно-ціннісне ставлення до дійсності й мистецтва, розвивати естетичну свідомість, загальнокультурну та художню компетентність, здатність до самореалізації, потребу в духовному самовдосконаленні [13].

У процесі діяльності, спрямованої на естетичне перетворення дійсності, формується естетична свідомість особистості фахівця художнього профілю, яка допомагає досягати універсальності в художній творчості, зокрема досконалості, гармонії змісту й форм творів мистецтва. Адже відомо, що розвиток естетичної свідомості фахівця художнього профілю реалізується, насамперед, в художньо-творчій діяльності, спрямованій на проектування і

виготовлення естетично цінних виробів, предметів і взаємопов'язаний з формуванням у нього художньої свідомості. Дослідники проблем естетичної культури особистості А. Зись і І. Лазарєв, обґрунтовуючи співвідношення естетичної і художньої свідомості, дійшли висновку, що "естетична свідомість виступає як метакатегорія відносно художньої свідомості творців мистецтва, естетичної свідомості тих, хто сприймає витвори мистецтва, а також відносно естетичної свідомості всіх тих, хто своєю творчістю в інші види діяльності вносить художні елементи" [5, с. 67].

Враховуючи те, що для фахівця художнього профілю найвищою формою естетичної свідомості є мистецтво, зокрема образотворче, декоративно-вжиткове, необхідно формувати у нього ґрунтовну художню культуру, яка сприятиме максимальній самореалізації в творчому проектуванні й виготовленні нових художніх цінностей, збереженні тих, які створені попередніми поколіннями творців, подальшого розвитку мистецтва з урахуванням змін, що відбуваються у вітчизняній та світовій культурі. Взаємозв'язок художньої культури і особистості характеризується тим, що в культурі формується відповідний тип особистості, а також тим, що без особистості немає культури, яка її створює. Адже саме в процесі художньої творчості відбувається розвиток особистості, її становлення як суб'єкта художньої культури.

Психологи розглядають особистість як феномен суспільного розвитку, конкретну живу людину, яка має свідомість і самосвідомість. Це суб'єкт соціальних відносин і свідомої діяльності, а також суб'єкт, який включений в суспільні відносини і формується в процесі спільної діяльності та спілкування [22, с. 305].

Всебічно проаналізувавши різні визначення поняття "особистість", О. Орлов дійшов висновку, що особистість – це система мотиваційних відношень, якою володіє суб'єкт [17, с. 49]. Згідно з культурологічним тлумаченням – це поняття для характеристики людини як суб'єкта творчості і свободи, здатного перетворити світ і самого себе [12, с. 153]. Тобто, бути особистістю – означає творити свій унікальний внутрішній світ в процесі самореалізації.

Особистість, на думку А. Арсен'єва, виступає як індивід, який володіє безмежною внутрішньою свободою у прийнятті рішень стосовно того, що говорити, що робити, а також індивідуальною, ні з ким не розділеною моральною відповідальністю за результати своїх слів і дій. Вчений також наголошує, що особистісний початок закладений в кожній людині, питання лише в тому, наскільки він реалізується, стає визначальним у вчинках і ставленні до власного життя [2, с. 16–17].

Найбільш вагомий внесок у розробку проблеми взаємодії особистості й культури зробили вчені ХХ ст. М. Бердяєв, А. Камю, Х. Ортега-і-Гасет, Ж.-П. Сартр, З. Фрейд, Е. Фромм, М. Хайдегер, К. Юнг, К. Ясперс та інші. Вони вважали, що у процесі взаємодії особистості зі світом культури відбувається її культурна ідентифікація, значення якої зростає за умов оволодіння знаннями про досягнення різних культур, усвідомлення системи власних цінностей і цілей, прийняття відповідних образів і стилів, що в цілому сприяє здійсненню свідомого вибору шляхів творчої самореалізації в соціально-культурному

середовищі, а також збагаченню власного культурного потенціалу [12]. Отже, художня культура має наближатися до особистості, до її індивідуального світосприймання. Суттєве значення в цьому процесі має фактор національної самосвідомості, який посідає одне із домінуючих місць у зоні людських цінностей. "Це набуває особливого значення, якщо пам'ятати, що відбулася девальвація естетичних ідеалів суспільства і назріла потреба формування нових ціннісних програм, нових духовних цінностей. В індивідуальному варіанті ми повинні досягти того, щоб національна культура і мистецтво були системою, здатною до саморегуляції" [15, с. 595]. У цьому контексті цінності життєдіяльності особистості фахівця художнього профілю доцільно розглядати як творчу основу його самореалізації в процесі продуктивної діяльності.

Осмислення загальнолюдських цінностей української культури, до яких за М. Братасюк належать цінність самої людини, розвиток національних культур, демократія, ринкова економіка тощо, має особливе значення в ситуації відродження культури, оскільки вони значною мірою випереджують її майбутнє, дають змогу глибше зрозуміти ціннісний потенціал української культури, її сучасний стан [3, с. 146].

У формуванні творчої особистості фахівця художнього профілю як суб'єкта культури, провідною є діяльнісна активність у предметно-практичному перетворенні світу. Цим зумовлюється необхідність забезпечення в процесі художньої діяльності предметної реалізації особистісних якостей фахівця, що виявляються у створених ним предметах культури, зокрема, творах образотворчого і декоративно-вжиткового мистецтва. До того ж важливою є наявність здібностей художньо сприймати навколишнє середовище, художньо мислити, фантазувати; володіти художнім смаком, уміннями створювати нове, оригінальне.

У вітчизняній і зарубіжній філософії, психології та педагогіці під терміном "**творча особистість**" передусім розуміють особистість, межі творчості якої охоплюють дії від нестандартного вирішення простого завдання до нової реалізації унікальних можливостей індивіда в певній галузі. У сучасному психологічному словнику зазначено, що творча особистість повинна бути наділена відповідними "здібностями, мотивами, знаннями і вміннями, завдяки яким створюється продукт, який відрізняється новизною, оригінальністю, унікальністю" [22, с. 306]. Поряд з цим зазначимо, що характерними рисами творчої особистості є: незалежність оцінок і суджень (особистісні стандарти є важливішими від стандартів групи); розвинене естетичне почуття, потяг до прекрасного; висока толерантність до невизначених ситуацій, конструктивна активність; здатність до постійного пошуку нового та незвичайного, готовність вірити власним і чужим фантазіям. Інколи до переліку наведених вище рис творчої особистості дослідники включають "Я"-концепцію, яку пронизує впевненість особистості у власних здібностях і силі характеру.

Пошук ефективних шляхів дослідження характеристик творчої особистості, на думку В. Роменця, дав змогу виокремити різні види творчості, розділивши їх на такі групи: а) дослідження продуктів творчої діяльності – винаходи, наукові теорії, твори мистецтва та літератури, моральні норми тощо; б) дослідження творчого процесу; в) вивчення особистості творця: залежність

творчої продуктивності від інтелекту в цілому, від рис особистості, їх своєрідного набору та поєднання; г) дослідження впливу зовнішніх умов, насамперед соціальних, що сприяють творчості або гальмують її [21].

Найголовнішою під час вивчення творчості, на нашу думку, є проблема носія творчого підґрунтя особистості, яка творить. Особливості мотивації діяльності полягають у тому, що творча особистість знаходить задоволення не стільки у досягненні мети творчості, скільки у самому процесі. Однією з пріоритетних якостей творця є постійний потяг до творчої діяльності. Більшість авторів погоджується з тим, що творча особистість – це індивід, який володіє високим рівнем знань, потягом до нового, оригінального, не беручи до уваги звичайне, шаблонне. Головним показником творчої особистості, її найголовнішою ознакою дослідники вважають наявність творчих здібностей, які розглядаються як індивідуально-психологічні здібності людини, що відповідають вимогам творчої діяльності і є умовою її успішного виконання.

Дослідниками проблем творчості й психології мистецтва визначено специфічні "характеристики образно-емоційного ладу особистості: художнє сприймання як форма співтворчості у різні періоди творчості індивіда; вплив мистецтва на ціннісні орієнтації й мотивацію поведінки суб'єкта, його світогляд; процеси художньої творчості з погляду реалізації здібностей і характеру особистості, її інтелекту та емоцій; переживання особистості та її стан на шляху від задуму до кінцевого результату; значення інтуїції й особливих мотиваційних способів досягнення художньої дійсності; феномени катарсису" [18, с. 111–130].

Художнє сприймання є провідним у створенні мистецького твору, в розумінні, емоційному відчутті та визначенні його образу, форми, кольорової гама, матеріалів втілення. У зв'язку з цим набуває актуальності розвиток візуальної культури особистості. Адже техніка художньої візуалізації пов'язана не тільки із здатністю очей відображати побачені форми, але й з їхніми змістовими характеристиками. Результатом художнього зображення, на думку В. Розіна, є формування в свідомості людини предметів, яка всі визначені властивості й характеристики творів мистецтва переосмислює так, щоб вони задовольняли організацію візуальної (семіотичної) конструкції предметів. Тобто, зміст мистецтва – це цілісний предмет, матеріальну організацію якого задає семіотична форма художнього витвору [20, с. 207]. Оскільки кожний твір мистецтва, створений майстром-художником, поєднує в собі відображення реальності й емоційність переживання на всіх етапах його створення, можна вважати, що художнє сприймання є єдністю раціонального та емоційного, процесом творчого перетворення світу.

До важливих критеріїв творчості належать новизна, суспільне значення, оригінальність художніх виробів, їх популярність, естетична привабливість, вплив на розвиток декоративно-вжиткового мистецтва, продуктивність та ін., що використовуються в оцінюванні творчої складової результатів професійно-художньої діяльності і учнів ПТНЗ художнього профілю на різних етапах навчання. Творчий процес, як зазначає А. Могильний, починається із сприймання – відображення дійсності: матеріального чи втіленого у знакових системах духовного світу людства, світу його культури. Тобто, такого сприймання дійсності, яке містить в собі елементи творчого підходу

особистості до матеріалу, відображуваного її свідомістю відповідно до нахилів, можливостей, інтеріоризації, зокрема переведення зовнішніх чинників у своєрідний внутрішній духовний світ людини [14, с. 282]. Розвинене художнє сприймання допомагає фахівцю художнього профілю сприймати навколишнє середовище, життя в процесі творчої діяльності, а також сприймати завершений витвір мистецтва.

Отже здатність фахівця художнього профілю мислити в матеріалі, уявляти форму, колір твору є його важливою властивістю, що виявляється в процесі художньої творчості. Художня творчість, наголошує С. Гессен, виникає насамперед тоді, коли людина, вражена побаченою красою світу, невпевненою рукою прагне відтворити цю красу заради самого зображення, підкорюючи цьому потягу можливі корисні наслідки своєї справи [4, с. 29]. Актуальним у зв'язку з цим є твердження Л. Мосолової, що художня творчість – це не просто результат духовної активності людини, але й матеріальне втілення результату роботи її мислення, що не піддається перекодуванню, тобто переведенню на матеріальну мову іншого виду мистецтва [19, с. 32].

Художня творчість передбачає створення на основі задуму, фантазії художніх образів з наступним втіленням їх у матеріалі. У зв'язку з цим результатом художньої творчості стають твори декоративно-вжиткового й образотворчого мистецтва, створені в процесі емоційно-почуттєвого й мисленнєвого перероблення особистістю інформації, матеріалу народної художньої творчості.

Надзвичайно важливим для фахівця художнього профілю є оволодіння досвідом народної художньої творчості (культури) на різних історичних етапах. Адже художня культура кожної епохи – це творча діяльність не тільки сучасників, й успадковані способи і форми художньої діяльності, вироблені попередніми поколіннями; успадковані й засвоєні сучасним поколінням художні цінності, створені народом у минулому; це й передані в традицію способи та засоби сприймання творів мистецтва (включаючи способи їх збереження, розповсюдження, а також форми художньої освіти і методи дослідження мистецтва).

Таким чином, художня культура – це одна із галузей культури, спрямована на розв'язання завдань інтелектуально-чуттєвого відображення буття в художніх образах, а також різних аспектів забезпечення цієї діяльності. Змістовим ядром художньої культури є мистецтво – один із важливих механізмів пізнання феномену людини і навколишнього середовища, акумулятором цього знання й соціального суспільного досвіду.

Зазначимо, що провідною соціокультурною функцією мистецтва і художньої культури в цілому є моральне осмислення та узагальнення соціального досвіду людей і формування на цій основі еталонних зразків ціннісно-нормативної поведінки й свідомості, що втілюються в художніх образах. З огляду на це важливим для нашого наукового пошуку є обґрунтоване І. Манохою положення про те, що "мистецьке ставлення особистості до світу актуалізує певну середину між реальним і уявним, природним і синтезованим, доступним і фантастично далеким, позицію індивіда, який творить відповідно до неї *художній образ*". На її думку, художній образ має два змістових аспекти споглядання: 1) як самостійна об'єктивна реальність, що існує вже незалежно

від її творця та предмета, що надихнув його; 2) як витвір людського духу, вияв конкретного індивідуального "я", народжений у "муках творчості", "прожитий" та "віджитий", виділений, відторгнутий від своєї суті [18, с. 242]. Не менш важливою функцією мистецтва є входження особистості в актуальну для суспільства систему моральних і естетичних цінностей, моделей поведінки тощо. Ось чому мистецтво є могутнім інструментом соціального регулювання життя суспільства, впливу на свідомість людей [11, с. 340]. Практико-орієнтованою функцією мистецтва, що пов'язує його із сферою матеріального виробництва, виступає проектування естетично організованого середовища діяльності, відпочинку, навчання. Тут йдеться про декоративно-вжиткове мистецтво, архітектуру, дизайн тощо, які О. Олексюк розглядає як системи, що самоорганізуються. На її думку, людина в мистецтві примножує буття краси в світі, відвойовуючи простір у хаосу. Виявлення та використання людиною в художній діяльності законів організації природи сприяє тіснішому її зв'язку зі світом, свідчить про необхідність взаємопаралельного розвитку (не протистояння людини природі, а рівноправна участь у з'ясуванні закладеного в ній потенціалу руху до краси). Тобто, згідно із твердженням науковця, будь-який процес самоорганізації здатний реалізувати лише ті потенційні можливості, якими володіє природа. Можна вважати, що в основі організації художньої мови закладено ті принципи природної самореалізації, які зумовлюють появу об'єктів, що їх оцінюють, як прекрасне [16, с. 312].

Як відомо, ще древні мислителі філософствували щодо здатності людини створювати художні образи світу на основі принципу: від чуттєвого сприйняття до досвіду творення речей. За цих умов праця художника постає символом пошуку ним власного істинного "Я". Саме тому навчити майбутнього фахівця художнього профілю естетично сприймати явища мистецтва, жити і творити за законами краси і корисності одне із головних навчально-виховних завдань, педагогів ПТНЗ, що в підсумку сприяє розвитку у них морально-естетичних стимулів до праці, неперервного духовного вдосконалення тощо.

Література:

1. Акмеологический словарь / под общ. ред. А.А. Деркача. – М. : РАГС, 2006. – 161 с.
2. Арсеньев А.С. Философские основания понимания личности : цикл популярных лекций-очерков с приложениями : учеб. пособие для студ. высш. учеб. завед. / Анатолий Сергеевич Арсеньев. – М. : Академия, 2001. – 592 с.
3. Братасюк М.Г. Відродження української культури як проблема оновлення культурних цінностей / М.Г. Братасюк // Культурне відродження в Україні / [М.М. Алексієвець, М.М. Більчук, М.С. Бойко]. – Львів, 1993. – С. 141–149.
4. Гессен С.И. Основы педагогики. Введение в прикладную философию : учеб. пособие для вузов / Сергей Иосифович Гессен ; [отв. ред. и сост. П.В. Алексеев]. – М. : Школа – Пресс, 1995. – 448 с.
5. Зись А.Я. Эстетическое и художественное сознание / А.Я. Зись, И.Л. Лазарев // Эстетическое сознание и процесс его формирования / [отв. ред. Н.И. Киященко, Н.Л. Лейзаров] ; Ин-т философии АН СССР. – М., 1981. –

С. 45–57.

6. Зязюн І.А. Освітній простір культури в педагогічній теорії / Іван Зязюн // *Kształcenie zawodowe: pedagogika i psychologia = Професійна освіта : педагогіка і психологія : пол.-укр. журнал / за ред. Т. Левовицького, І. Вільш, І. Зязюна, Н. Ничкало. – Ченстохова ; К., 2005. – Вип VII. – С. 35–46.*

7. Зязюн И.А. Профессиональное развитие личности в контексте культурных ценностей / Иван Зязюн // *Проблемы постсекундарного профессионального образования / Клуб профессионального образования стран Центральной и Восточной Европы. – К., 1998. – С. 130–136.*

8. Каган М.С. Основы теории художественной культуры : учеб. пособие для студ. гуманит. спец. / М.С. Каган ; под общей ред. Л.М. Масоловой. – СПб. : Лань, 2001. – 288 с.

9. Комарова А.И. Эстетическая культура личности / Алина Ивановна Комарова. – К. : Вища шк., 1988. – 150, [2] с.

10. Кремень В.Г. Філософія людиноцентризму в стратегіях освітнього простору : монографія / В.Г. Кремень. – К. : Педагогічна думка, 2009. – 520 с.

11. Культурология. XX век : энциклопедия : [в 2-т.] / гл. ред. С.Я. Левит. – СПб. : Универ. книга ; ООО "Алетейя", 1998. –

Т.2. : М–Я. – 1998. – 446 с.

12. Культурология : краткий темат. словарь / [под ред. Г.В. Драч, Т.М. Матяш]. – Ростов-н/Д. : Феникс, 2001. – 190, [1] с. – (Словари XXI века).

13. Масол Л.М. Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах України / Л.М. Масол // *Шкільний світ. – 2002. – № 9. – С. 1–6.*

14. Могильний А.П. Культура і особистість : [монографія] / Аркадій Павлович Могильний. – К. : Вища шк., 2002. – 302, [1] с.

15. Новиченко Л. Перспективи відродження української культури / Л. Новиченко, В. Русанівський, П. Толочко // *Етнонаціональний розвиток України : терміни, визначення, персоналії / [відп. ред. Ю.І. Римаренко, І.Ф. Курас] ; Ін-т держави і права АН України, Ін-т мовознавства АН України. – К., 1993. – С. 594–600.*

16. Олексюк О. Феномен мистецтва в контексті нелінійної онтології : з погляду педагога / О. Олексюк // *Філософія педагогічної майстерності : зб. наук. пр. / Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих АПН України, Вінницький державний педагогічний університет ім. Михайла Коцюбинського ; [редкол.: Н.Г. Ничкало (голова) та ін.]. – К. ; Вінниця, 2008. – С. 308–316.*

17. Орлов А.Б. Психология личности в сущности человека : парадигмы, проекции, практики : [учеб. пособие для студ. психол. фак. вузов.] / Александр Борисович Орлов. – М. : Академия, 2002. – 270, [1] с. – (Высшее образование).

18. Основы психологии : підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за заг. ред. О.В. Киричука, В.А. Роменця. – 2-ге вид., стереотип. – К. : Либідь, 1996. – 632 с.

19. Основы теории художественной культуры : учеб. пособие / под ред. Л.М. Мосоловой. – СПб. : Лань, 2001. – 288 с.

20. Розин В.М. Визуальная культура и восприятие : как человек видит и принимает мир / Вадим Маркович Розин. – М. : Эдиториал, 1996. – 224 с.

21. Роменець В.А. Психологія творчості : навч. посіб. для студ. вищ.

навч. закл. / В.А. Роменець. – К. : Либідь, 2001. – 286, [1] с.

22. Сучасний тлумачний психологічний словник : близько 2500 термінів / Віктор Шалар. – Х. : Прапор, 2007. – 639 с.

23. Шевнюк О.Л. Культурологія : навч. посіб. / О.Л. Шевнюк. – К. : Знання-Прес, 2004. – 353с. – (Вища освіта ХХІ століття).

24. Шендрик А.И. Теория культуры : учеб. пособие для вузов по дисциплине "Культурология" / Анатолий Иванович Шендрик ; [гл. ред. Н.Д. Эрнашвили]. – М. : ЮНИТИ – ДАНА – Единство, 2002. – 519 с.